

Brielse Mare jg. 2, nr. 1, april 1992

Brielse Mare

Jaargang 2, nr. 1

April 1992

Mededelingen en historische bijdragen van de Vereniging Vrienden van het Trompmuseum

Inhoud

Verslag van de "Vrienden van het Trompmuseum	4
Mevrouw C.N.W.M. Glaudemans Den Briel en Hellevoetsluis in de ogen van vreemdelingen	7
Mevrouw Mr. C. Lingbeek-Schalekamp Muziek aan het hof van Frank van Borselen	28
Wim en Inez de Baan De gevelsteen Eben Haëzer	43
Mevrouw M.S. Zoetemeyer Kroniek 1991	45

Verslag van de Vereniging "Vrienden van het Trompmuseum", over het jaar 1991.

Op 25 april kwamen de Vrienden bijeen in de Brielse Raadzaal.

De heer A.L. Jonker hield een boeiend betoog over de geschiedenis en betekenis voor onze streek van de Hofkesstichting.

In deze bijeenkomst neemt de heer van der Hoek afscheid als bestuurslid. Heel wat jaren was hij penningmeester, terwijl hij tevens aandacht aan de excursies besteedde.

Op voorstel van de voorzitter wordt de heer van der Hoek met algemene stemmen tot erelid benoemd. Hij is het tweede erelid van de vereniging, de eerste was de vroegere voorzitter dr. Monster uit Oostvoorne.

De voorjaarsexcursie bracht ons dit jaar naar het groene hart van Holland en wel naar Boskoop.

Vele eeuwen zijn er in Boskoop al boomkwekerijen. Het "Boomkwekerij Museum Boskoop" met zijn uniek verzameling oude gebruiksvoorwerpen en gereedschappen werd bezocht.

Verder werd er een rondvaart langs kwekerijen en tuinen gehouden. Ook werd het zogenaamde boomkwekershuisje bezocht. Hier kregen we de indruk hoe mensen in plus minus 1900 woonden. In de historische tuin werd een toelichting gegeven op de verzameling vaste planten, rozen, bomen etc.

Ledenbijeenkomst van 28 november 1991

Weer vond de bijeenkomst plaats in de Brielse raadzaal.

Binnenkort zal in de reeks "Monumenten van Geschiedenis en Kunst" een deel over Voorne-Putten verschijnen.

De heren Don en Kooy van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg hebben hiertoe een zeer uitgebreid onderzoek verricht. Zij hielden deze avond een inleiding over oude Brielse huizen toegelicht met dia's.

Heel interessant bijvoorbeeld zijn de beschilderingen van de balken van een pand in de Nobelstraat.

De teksten op deze balken zijn aangebracht ter ere van Filips de Goede en Karel de Stoute omstreeks 1460 en wel naar het zich laat aanzien in opdracht van Frank van Borselen!

Her werd laat, maar dat was het meer dan waard.

Het bestuur

Het bestuur vergaderde in 1991 zeven maal.

Besloten werd onder andere deel te nemen aan de Historische Markt op de Open Monumentendag. Uitvoerig stond men stil bij het verschijnen van de Brielse Mare. Een goede zaak voor onze streek en Brielle in het algemeen en voor de "Vrienden" in het bijzonder.

De nodige aandacht werd ook besteed aan de uitbreiding van de museumcollectie. In 1990 kregen wij veel, in 1991 moest de beurs er nog al eens aan te pas komen.

C. Glaudemans

Aanwinsten 1991

In februari schonk drs. J.A. van Oudenaarde uit Mill een olieverfschilderij van Piet Veenenbos, een gezicht op het Maarland, aan de vereniging.

Twee sepia tekeningen van de Briellenaar J.J. van der Voorde werden aangekocht.

De tekeningen stellen de Catharijnekerk voor, zowel het interieur als het exterieur.

Ook werd een pentekening van de schilder en tekenaar Bieling gekocht voorstellende een gezicht op Brielle.

Van mevrouw Swemle uit Apeldoorn kregen we een mooie kanten muts die behoorde tot de Voornse dracht.

Mevrouw van de Wel uit Nieuwenhoorn schonk een aantal oude huishoudelijke voorwerpen en enige oude sieraden waaronder een gouden broche met haarwerk alsmede bijpassende oorbellen en een hele mooie mutsspeld.

Een oude slee werd aangekocht, afkomstig van de Brielse familie Kluit.

We kregen een paar boeken van Joh. Been, die vroeger eigendom waren van Bas 't Hart.

De heer Nijland uit Hoek van Holland schonk ze aan ons.

In november konden we een uit Zwartewaal afkomstig, buitengewoon fraai glas aankopen. Dit kostte f 4800,-. De aankoop werd mogelijk gemaakt door de gemeente Brielle, die f 2500,- bijdroeg. Het glas dateert uit plus minus 1770.

Tenslotte: kort voor de jaarwisseling werd nog aangekocht een grote, laat zeventiende eeuwse Delftse schotel voorstellende zeepaarden. Het bord kostte f 11.000,-. De aankoop werd mogelijk gemaakt door een schenking van de Stichting Geuzenstad van f 1500,- en van de AMN/AMRO bank van f 3500,-. Bovendien was de bank zo vriendelijk het ons ontbrekende bedrag tegen zeer gunstige voorwaarden voor te schieten.

J. Kuyper

C.N.W.M. Glaudemans

**DEN BRIEL EN HELLEVOETSLUIS IN DE OGEN
VAN VREEMDELINGEN**

In de afgelopen eeuwen is het eiland Voorne door zeer vele vreemdelingen bezocht. Vele buitenlandse reizigers kwamen aan in Hellevoetsluis om van daaruit door te reizen via Den Briel naar het vasteland van Holland. Andere reizigers vertrokken vanuit Hellevoetsluis naar elders.

Een gedeelte van de reisverslagen van deze historische toeristen is in druk verschenen. Afschriften hiervan bevinden zich in het gemeentearchief Brielle. In dit artikel zijn uit 12 reisverslagen gegevens verwerkt, die de periode van 1592 tot 1809 bestrijken. Een enigszins onevenwichtige verdeling van de verslagen was niet te vermijden, omdat vroege reisverslagen schaars zijn. De nadruk in dit artikel zal dan ook liggen op de indrukken van reizigers uit het einde van de 18e eeuw.

De aankomst op Voorne

Een enkele reiziger, zoals Jacob Rathgeb, de kamerheer van prins Friedrich von Württemberg-Mompelgard, die met de prins in 1592 naar Engeland reisde en Voorne bezocht, sprak zich uit over de bijzondere natuur, die hij vanaf zijn zeilschip zag: "De volgende morgen, de 10e september op een klein scheepje in de richting van Den Briel (Brüell). De rivier ziet er aardig uit en is niet erg breed, de gehele reis zagen we de beide oevers. Hier zagen we ook vele soorten vogels: zeldzame zwanen, wilde eenden en andere koolzwarte en sneeuw witte zeevogels, ook zagen we Rijnzwaluwen. Vervolgens hebben we kleine zwarte mosselen met een net gevangen en zijn de rivier afgevaren. Op verschillende plaatsen was deze zo helder, dat we de bodem van de rivier konden zien".

Ook zag deze 16de-eeuwse reiziger een aantal malen de zwarte zeehond. Aan de oevers lagen grote stapels mosselschelpen, waarover men hem meedeelde, dat deze werden gedroogd en nadien afgevoerd om tot kalk te worden gebrand. Tot zijn verbazing zag de prins, dat de mensen in deze streek de mosselen rauw aten, zonder enig brood of zout.

De Amerikaan, die in 1784 reisde, maakte in zijn dagboek de aantekening, dat hij vanaf zijn schip "windmolens, bomerijen en verder weggelegen bomerijen ontwaarde".

De overige reizigers beginnen hun reisverslag met de aankomst in Hellevoetsluis.

Over waterstaatkundige werken, canaux, canards en canaille: een bezoek aan Hellevoetsluis.

De pakketboot vanuit Harwich liep sedert het midden van de 17de eeuw binnen te Hellevoetsluis.

Deze schepen onderhielden een geregelde verbinding tussen de Hollandse kust en Engeland en zorgden voor het vervoer van brieven en pakketten.

Ook vele reizigers voeren met de pakketboot van Engeland en zorgden voor het vervoer van brieven en pakketten. Vele reizigers voeren met de pakketboot van Engeland naar het continent. Met name de stad Amsterdam had een sterke voorkeur voor Hellevoetsluis als aanloophaven. De plaats was beter bereikbaar vanuit zee dan Den Briel, waarvoor vele banken lagen. Noordelijker langs de kust en dichterbij Amsterdam was geen haven meer, waar pakketboten konden binnenvaren. Deze schepen waren namelijk geen platbodemde schepen die op het strand konden worden getrokken.

In 1711 onderhielden 5 pakketboten de dienst tussen Hellevoetsluis en Harwich, dit waren de 'Dolphin', de 'Eagle', de 'Marlborough', de 'Dispatch' en de 'Prince'. Ieder schip maakte 20 reizen per jaar.

Op de boten voeren in tijden van vrede naast de kapitein en stuurman 9 matrozen. Zij konden een kleine 100 reizigers overzetten; in bijzondere omstandigheden werden zij wel met 150 man volgepakt.

De tijden van afvaart werden niet strak aangehouden.

De duur van de overtocht was sterk afhankelijk van wind en zee.

Gezicht op de haven van Hellevoetsluis

In het algemeen werd geprobeerd om in donker uren ter halver zee te zijn. Bij een westenwind kon Harwich-Hellevoetsluis in 16 uur worden bezeild, maar reizen van 30 uur waren geen uitzondering. In november 1789 maakte Thomas Brand de overtocht van Harwich naar Hellevoetsluis: "De wind waaide onstuimig en de zee was erg hoog. We waren gedwongen om gedurende 10 uur met stormzeilen op voor de kust van Holland te blijven liggen, omdat we deze niet durfden te benaderen". Een jonge medereiziger kon nog slechts over scheepswrakken praten. Thomas Brand noteerde in zijn journaal, dat hij had gedaan wat hij kon om de persoon moed in te spreken. Deze verschrikkelijke overtocht, die 30 uren duurde, zou hij zich nog lang herinneren.

Passagegeld hield geen voeding en drinken in, dergelijke zaken moesten bij de kapitein worden gekocht. Overnachting in kooien was mogelijk. Deze slaappleatsen vond men langs de boorden in van glazen daken voorziene vertrekken, meestal in het achterschip.

Friedrich Justus von Günderrode, de kamerheer van de markgraaf van Baden in Karlsruhe, constateerde in 1774, dat zeer grote schepen niet binnenliepen, deze gingen ver buiten de haven voor anker. Hij merkte ook op, dat het nergens ter wereld zo makkelijk was om een haven binnen te komen als in Hellevoetsluis, ingevoerde spullen werden namelijk niet doorzocht. De pakketboten waren inderdaad berucht om hun smokkel door passagiers en bemanning. Van de kapitein en de bemanningsleden is het bekend, dat ze flinke extra inkomsten hadden. De Nederlandse douane gold als zeer toegevend, anders dan de Engelse, die op zijn minst altijd verlangde dat alle koffers en tassen werden geopend en die op bepaalde goederen invoerrechten vorderde.

Vele reizigers zetten in Hellevoetsluis hun eerste voet op de Hollandse wal, daarom zijn er vele beschrijvingen van deze vestingsplaats bewaard gebleven.

De reizigers zijn zonder uitzondering onder de indruk van de grote technische prestaties, die hier op waterstaatkundig gebied zijn geleverd. De Zwitserse arts Albrecht von Haller, die van 1725 tot 1727 in Holland verbleef om onder de Leidse hoogleraar Boerhaave geneeskunde en plantkunde te studeren, constateerde bij zijn bezoek aan Hellevoetsluis in 1728, dat de sluizen ervoor zorgden, dat oorlogsschepen naar binnen konden en zag er ook verscheidene liggen in de haven.

De Engelsman Harry Peckman, die in 1769 de haven binnenvoer, geeft de meest uitgebreide beschrijving: "De stad is omgeven door een gracht en een sterke wal die versterkt is met steen. Dit laatste is, naar ik meen, meer bedoeld om bescherming te bieden tegen de golven dan tegen de vijand. De haven die wonderlijk veilig lijkt, ligt in het midden van de stad en strekt zich met behulp van pieren, ongeveer 50 yards in de oceaan uit. Er is een grootsheid in deze poging, die ik niet verwacht had bij de Hollanders, ofschoon ik heel bewust ben, dat hun nijverheid de moeilijkheid kan overwinnen. Het water bij de kop van de pier is 90 voet diep, de palen zijn 40 voet(*) lang en 35 voet in de wal gedreven.

De ruimten tussen de palen zijn gevuld met rijshout, dat wordt vastgehouden met grote stenen uit Noorwegen. De haven loopt door de stad naar een groot bassin, waar op het ogenblik volkomen veilig 12 oorlogsschepen liggen. Het bassin is gescheiden van de haven door een paar sluisdeuren, waarover een vreemd geconstrueerde brug is gelegd. De brug bestaat uit twee helften.

Midden onder het centrum van iedere helft bevinden zich 16 koperen raderen, die vastzitten aan een as, die op een grote beer rust. De constructie is zo goed, dat een kind de brug kan draaien. In het dok schijnen weinig marinebenodigdheden opgeslagen. In de barakken, die er goed opgeruimd zien, zijn slechts twee compagnieën soldaten".

Ook de Amerikaan (1784) was onder de indruk: "De pier is gemaakt van sterke houten palen 140 voet lang. Ze zijn 30 voet in de modder gedreven, een indrukwekkend werk. De pier schijnt de kracht van de golven te weerstaan".

De meeste reizigers vermeldden, dat Hellevoetsluis versterkt is.

Ook de bestrating was opvallend. De Amerikaan noteerde, dat de kaden en de straten goed waren geplaveid met smalle Hollandse clinckers of stenen. Hij constateerde, dat deze net zo hard als steen bleken te zijn, en in de straten schuin tegen elkaar waren geplaatst.

De Duitser Holzenthal constateerde omstreeks 1810, dat de huizen in Hellevoetsluys aan beide zijden van de haven waren gebouwd: "De meeste huizen zijn twee verdiepingen hoog in de bekende bouwstijl, de ramen hebben spiegelglas en jaloezieën". Overal zag hij "de Hollandse reinheid", zowel binnen als buiten.

Voor Holzenthal was de bouwstijl van de huizen bekend, anderen verbaasden zich erover.

De Amerikaan: "We vermaakten ons over de zondervindige huizen, waarvan vele gebouwd zijn in de oude Spaanse stijl, waarbij de zolderverdieping bijna verloren gaat, omdat het dak eindigt in een smalle punt".

Ook de Engelsman Peckman vond dat de huizen gebouwd waren "in een vreemde stijl, met smalle voorkanten, die in een punt toelopen, waardoor de bovenste verdieping te niet wordt gedaan".

Langs de haven zag hij "een façade van huizen, veelal aardig om te zien. De raamblinden zijn groen of geel geverfd".

Ook merkte hij op, dat voor iedere deur een geverfde bank stond.

Bij de aan komst in de haven of aan de hoofden stonden er sjouwers met kruiwagens gereed om de reizigers naar een van de herbergen in Hellevoetsluis te brengen, zoals de "Kroon", het "Hof van Holland" of de "Amsterdam". Groot was de accommodatie niet in Hellevoetsluis, want wanneer door de storm of ijsgang een paar afvaarten uitvielen, ontstonden in het kleine plaatsje, dat in 1749 niet meer dan 154 huizen telde, enorme moeilijkheden om de wachtende reizigers onder dak te brengen en van voldoende eten en drinken te voorzien.

De uit Brandenburg afkomstige Carl Ludwig von Poellnitz kon hierover meepraten. Hij reisde sedert 1710 door Europa en had in februari 1734 Hellevoetsluis bereikt om verder te reizen naar Engeland. Zijn verblijf in deze vestingstad beschouwde hij als een te betreuren oponthoud: "De winden, die gedurende enige dagen hevig waaiden, verhinderden de pakketboot en mij om te vertrekken.

Al wachtend, voelde ik mij heel slecht hier". Hellevoetsluis kwalificeerde hij, als Le plus triste lieu de la Hollande (de meest trieste plaats van Holland). Het zat de man ook niet mee, het voedsel dat hij hier ter plaatse opgediend kreeg, zou zelfs de meest doorgewinterde reiziger ervan hebben weerhouden hier langer dan een nacht te blijven: "Ik krijg hier twee keer per dag eend opgediend: gekookte eend, eend in ragoût en gebraden eend. Zelfs heeft men mij gevraagd of ik de eend niet gestoofd wilde".

Het verblijf heeft hem weinig goed gedaan, hij besluit zijn verslag dan ook met de woorden: "Niets anders dan deze stad kan bedoeld zijn, toen een Fransman zei, dat men in Holland slechts drie dingen zag, die alle met de letters ca begonnen: canaux, canards, canaille (grachten, eenden, uitschot)"(**)

Deze algemene uitspraak over de Hollanders ging Von Poellnitz te ver en hij zwakte hem af met de woorden: "want in de rest van Holland ziet men zeker nog wel wat anders. Hier ziet men net zoveel fatsoenlijke mensen, als in welk land dan ook ter wereld.... De Hollander kent nauwelijks oplichting en bedrog, hij sluit snel vriendschap, indien hij hierover niet zijn beurs hoeft te openen. Als hij iets minder gehecht zou zijn aan rijkdom, zou er nauwelijks een land zijn te vinden, waarop minder aan te merken viel".

Von Poellnitz meende, dat hij zich zeer goed in Holland zou kunnen aanpassen, als hij maar niet meer in Hellevoetsluis hoefde te komen.

Niet iedere reiziger had dezelfde ervaring. De Engelsman Pratt noemde "de omgeving van deze stad zeker waar om te verkennen".

Ook indrukken over de inwoners van Hellevoetsluis werden in verschillende reisdagboeken vermeld. De huizen, de kleding

en de mensen, die men opmerkte, werden brand-schoon gevonden. Een student uit Oxford, een mede-passagier van de Amerikaan, was zo onder de indruk, dat hij in zijn journaal een tekening tekende, die de stoepen van Hellevoetsluis schrobde.

Ook de Engelsman Peckham beschrijft de netheid: "Onze gastvrouw, mevrouw Wijkham, hangt zelfs een kleine schaal op de neus van de ketel om de druppels op te vangen, zodat ze niet vallen op de haard, die van gepolijst ijzer is".

Hij ontsnapte ternauwernood aan een pak slaag van het kamermeisje, omdat hij zijn haar poederde in de slaapkamer.

Over de inwoners van Hellevoetsluis zij de reizigers verbaasd.

Peckham: "De mensen zitten in domme inactiviteit (op de banken voor hun huizen) en naar het schijnt zonder enige conversatie, want ik heb nauwelijks een mond open gezien, alleen maar om te gapen".

De Amerikaan: "De gewone mannen en vrouwen zijn erg saai en lomp en vertonen gelijkenis met hun schepen - zwaar en hoekig... De vrouwen zijn bijzonder gekleed; we hebben geen vrouw gezien, die haar hoofd meer oprichtte, dan volgens de natuur strikt noodzakelijk is. Zij dragen allen mutsen, die zo stijf als hun huiden zijn. Bovendien dragen ze koperen oorkingen van enorme afmetingen, en als bewijs van hun smaak: boven hun slapen maken ze zwarte vlekjes ter grootte van een crown".

Niettemin was de Amerikaan onder de indruk van zijn eerste aanblik van deze Hollandse vestingstad: "De plotselinge overgang had zo'n effect op mij, dat vanaf het eerste moment, dat ik deze stad binnenkwam, ik bijna geneigd was te geloven, dat ik in een luchtballon zat of verplaatst was naar de maan, of naar een geheel andere totaal nieuwe vreemde streek".

Een rokende inwoner van Hellevoetsluis gaf aanleiding tot de volgende pathetische aantekening in zijn dagboek: "Ik voelde een geest van universele mensenliefde". De Amerikaan voelde de neiging om vanuit "broederlijke liefde" de roker de hand te schudden. Het overtuigde hem: "hoezeer ons geluk in deze wereld afhangt van sociale banden, die ons allen te zamen binden".

Het roken moet in de 18de eeuw zeer zeker een bijzondere sociale betekenis hebben gehad.

De wegen en wagens van Voorne

De meeste reizigers geven uitgebreide verslagen over het vervoer op Voorne. Mag er tegenwoordig geklaagd worden over het openbaar vervoer, 200 jaar geleden zou men het hedendaagse vervoer alom prijzen.

In de verschillende plaatsen kon men koetsen huren om naar Den Briel te rijden.

De prins Von Württemberg-Mompelgard bereikte zo de havenstad in 1592 en huurde hier voor zijn gezelschap twee schippers met wie hij in een klein scheepje verder zeilde.

De kwaliteit van de wegen wordt betwist. De Amerikaan klaagde in zijn dagboek over de modderige wegen. Daarentegen noemde Albrecht von Haller in juli 1828 "de weg goed berijdbaar en vlak".

De Engelsman Pratt, die diverse malen Voorne bezocht, toont ook ontevredenheid: "Vaak gaat het erg langzaam, omdat de wegen, behalve in zeer droge seizoenen, zo moeilijk begaanbaar zijn".

De koetsiers reden zijns inziens veel te traag: "Zelden was er een mooiere gelegenheid, om het geduld op de proef te stellen van een Engelsman die aan de mooiste openbare wegen van de gehele wereld gewend is".

Desondanks noteerde hij, dat de Voornse wegen bestonden uit paden van gemalen schelpen, en dat deze voor het grootste gedeelte zo stevig waren als de Engelse gravelwegen. Met overwoestbaar geduld had hij de reis gemaakt, en "arme rillende passagiers" gezien. Lopen bleef volgens Pratt het enige alternatief, "hetgeen in de zomer zelfs aangenaam is, en in alle seizoenen aan te raden voor een gezond persoon, bovendien is er halverwege een dorpje, waar men kan pauzeren".

Met dit dorpje moet natuurlijk Nieuwenhoorn zijn bedoeld.

De weg naar Brielle moet doorgaans evenwel slecht zijn geweest, in 1803 besluit men het slikpad om militaire redenen met stenen te verharderen.

De Duitser Holzenthal, die in 1810 reisde en van de nieuwe weg gebruik maakte, is uitgesproken positief: "Snel kwamen we op de heerlijke kunststraat, die door de vorst geheel uitgedroogd was, links en rechts zag ik kerktorens en dorpen, die door vruchtbomen waren omringd. We zagen ook verschillende boerenhofsteden, die er zelfs in dit jaargetijde vriendelijk uitzagen".

Af en toe betroffen de klachten dus de wegen. Voor de kwaliteit van de koetsiers en hun wagens hebben de reizigers evenwel geen goed woord over. Het scheen een kunst op zich om in Hellevoetsluis een wagen te bemachtigen.

De Engelsman Peckman schreef in 1769: "We verlieten Helvoet op maandagmorgen in een postkoets, het beste vervoermiddel dat ruimte bood. Voordat we de koets konden nemen, had dit nogal wat voeten in de aarde. Ik ging naar de Commissaris, die na de ontvangst van zes stuivers, een bel luidde, waarop na korte tijd alle koetsiers dobbelden, wie de rit kreeg. Aan de deur van de Commissaris hangt hiertoe een soort trog met een grote doos en dobbelstenen".

Ook de Engelsman Pratt beschreef het dobbelen. Hij is erg uitgebreid over alle gebruiken rond vervoer, bagage, wagens en kruiers op Voorne: "Zodra je op de wal staat, komen kruiers uit de plaats (=Hellevoetsluis) om de bagage naar de herberg te brengen. Voor ieder pakket moet je afhankelijk van de grootte betalen, indien je geen knecht hebt om te dragen.

De prijs is bepaald door de Commissaris, wiens gedrukt of getekende verklaring wordt getoond, indien je protesteert. Een grote koffer kost vier stuivers en een kleine of portmanteau drie.

Als u onmiddellijk verder wenst te reizen, zonder te rusten of u te verfrissen..... is het het beste om de bagage meteen naar de Commissaris te brengen, waar zij veilig is, anders moet je twee keer draagloon betalen. Voor de deur van deze functionaris vertrekt de koets.... U moet indien u haast heeft, iemand zenden om de bel te luiden voor een koets, want het duurt a long half hour, zoals het hier heet, om de koetsiers te verzamelen, die loten om de eer om u te vervoeren.

Het luiden van de bel kost zes stuivers, de kosten van de vracht op de wagen worden door de Commissaris bepaald, de fooi voor de koetsier bedraagt iets of niets naar eigen goeddunken, maar is gewoonlijk een schelling of 5 1/2 penning. Als de boot na zonsondergang arriveert, wordt er een extra toeslag berekend om de poorten te passeren.

In de zomer betaalt iedereen tot tien uur een stuiver, en nadien drie gulden, hetgeen een bijverdienste is voor de soldaten die op wacht staan".

De Amerikaan toonde zich woedend over het gedrag van de kruiers in Hellevoetsluis.

Hij voelde zich door hen "uitgekleed", het ergste daarbij vond hij, dat ze daarin door de politie werden gesteund. Minachtend noteerde hij vervolgens in zijn journaal: "We konden onze luie, rokende ezel van een voerman niet zo ver krijgen, dat hij zijn wagen bij onze deur bracht om onze bagage in te laden, hoewel deze in dezelfde straat stond, slechts een half dozijn deuren verder. We moesten dragers huren om onze bagage naar de koets te vervoeren. Na veel gezeur over niets, brachten we al onze bagage in een wagen en klommen met z'n zessen in de andere en reden langzaam weg door de modder".

De koetsen waren slecht volgens de reizigers. De Engelsman Peckman sprak in 1769 over een "ellen-dig vervoermiddel", en de Duitser Günderröde in dezelfde tijd over: "een erbarmelijk voertuig", en voegde eraan toe: "Deze koetsen zijn open ladderwagens, waarover dwars een plank ligt.

Onder de as aan de voorzijde zijn enige koppen borden boven elkaar vastgemaakt, die zodra de wagen gaat rijden onophoudelijk tegen elkaar klapperen, zodat men van verre de koets hoort aankomen, en men bij nauwe dammen op elkaar blijft wachten. Deze wagens zijn met boerenpaarden bESPANNEN, die in Hellevoetsluis of Brielle worden verwisseld. Ook zijn er vaak vrouwelijke voerlieden".

De Amerikaan vond "de wagen vuil, de wegen modderig en onaangenaam". Over het platteland van Voorne was volgens hem niets op te merken. Het enige interessante dat hem tijdens de rit opviel, was de wijze waarop de voerlieden de wagen met hun voeten stuurden.

De Engelsman Peckman observeerde in 1769 de koetsier en de koets uitgebreid: "De koets wordt getrokken door een stel paarden, geleid door een boer, die voorop zit. Aan de koets zitten geen disselbomen, maar eraan is bevestigd een stuk hout, dat op een jachthoorn lijkt. Deze komt vanuit de as en heeft een ijzeren haak, waarin de voerman één voet zet en op deze wijze de wagen nauwkeurig stuurt. De andere (voet?) zet hij meestal tegen het achterwerk van een van de paarden".

Het tempo van de reis lag niet hoog. Peckman merkte op, dat men even gemakkelijk kan proberen om de snelheid te vermeerderen, als om de prijs van de rit te verminderen.

Ook de Engelsman Pratt noteerde: "Uw hoop op enige snelheid zal niet worden beloond, het onmogelijk de voerlieden tot snelheid aan te sporen. Er staat een vastgestelde tijd voor het traject, hieraan houden ze vast, en of u nu uw nek ontwricht of op bent van de zenuwen, de voerlieden roken slechts hun pijpje en sjokken voort".

Maar uiteindelijk komen de koetsen toch in Den Briel aan.

Over ooievaarsnesten, spionnetjes en een dode vrijheidsboom:

Een bezoek aan Den Briel

Niet iedereen bereikte Den Briel via Hellevoetsluis. De Duitse baron Von Poellnitz kwam in 1734 vanuit Rotterdam via Maaslandsluis in Den Briel. De Engelsman R. Fell arriveerde in 1800 met een Engels schip voor de Maasmonding. In 1795 werd De Republiek door Franse troepen bezet en op 21 januari van dat jaar vertrok voorlopig de laatste pakketboot uit Hellevoetsluis. Het verkeer vond plaats via vissersboten.

Vanwege de verstoorde verhoudingen tussen Holland en Engeland werd het schip, waarop Fell zich bevond, onmiddellijk aangehouden. Via tussenkomst van de stedelijke commandant van Den Briel kon de Engelsman evenwel zonder problemen aan wal en kreeg toestemming om gedurende twee uur de stad te bezoeken.

De Amerikaanse toerist noteerde in 1784 zijn eerste indrukken van de oude havenstad: "Toen we Den Briel naderden, passeerden we een dubbele rij van mooie bomen, een lange ophaalbrug die over een brede gracht is gelegen, en vervolgens kwamen we binnen door de poorten en reden door het mooiste gedeelte van de stad".

De Engelse reiziger Mary Wortley Montague merkte in 1800 op over Den Briel, dat de kleine stad haar had gecharmeerd. De vroegste aantekeningen uit 1592 zijn van kamerheer Jacob Rathgeb: "Deze stad Den Briel..... is overal, net als bij een eiland met water omringd. Het is een mooi en vrolijk stadje en is doorsneden door een straat met vrolijke goed gebouwde en bijna degelijke huizen. Deze straat is meer dan 1800 schreden lang. Vanaf de kerktoren, die 340 treden hoog is, kan men het land van Voorne bijna geheel overzien".

Van de Engelsman Peckman is de volgende aantekening afkomstig:

"The Brill is groter dan Helvoet en is tamelijk versterkt. De gebouwen zijn oud, maar regelmatig gebouwd. De straten zijn ruim en langs sommige staan bomen.... De handel is aanzienlijk, maar de stad heeft haar vroegere belangrijkheid verloren".

De Amerikaan noemde de bezienswaardigheden in Den Briel alle "grootser dan in Hellevoetsluis. De straten zijn aan beide zijden van de grachten ruim beplant met bomen. Het groen van de bomen reflecteert sterk tegen de grote ramen, die schoon en vrij van stof worden gehouden, hetgeen zeker bijdraagt aan hun glans en pracht".

De Catharijnekerk was volgens hem een fraai bouwwerk en de toren een baken voor zeelieden. Hij constateerde, dat "schepen die de Maas opvaren naar Rotterdam, de stad passeren onder de wallen, waarop prettige wandelpaden zijn aangelegd met rijen bomen".

Verbazing wekten bij de Amerikaan de ooievaarsnesten: "We zagen op bijna iedere kerk, inclusief die in het hart van The Brill, enorm grote ooievaarsnesten. Ons is verteld, dat deze vogels de bescherming van de Staten genieten, vanuit een soort religieus bijgeloof, en vanuit de opvatting dat ze een deel van de Republiek zijn".

Niet alleen de nesten op de kerken vielen op. De Amerikaanse reiziger maakte zich vrolijk over de vele spionnetjes aan de Brielse huizen:

"Wij vonden het vreemd om spiegels te zien, die aan de buitenkant van de meeste ramen waren bevestigd, zodat Madam (Mevrouw) onopgemerkt voor haar raam kan zitten en op haar gemak iedere passerende bezienswaardigheid kan bekijken".

De Engelsman Carr maakte in 1806 aantekeningen over de telegraaf op de Catharijnetoren: "Een van de eerste voorwerpen, die onze aandacht trok, was een telegraaf, die in een ongewone activiteit verkeerde. Ook de officiële beambten keken. De ballen vlogen met een wonderlijke snelheid van boven naar beneden gedurende een uur, nadat we aan wal waren gegaan".

Volgens Carr was dit de verklaring, waarom de kapitein van zijn schip naar de Brielse haven was teruggekeerd.

Carr heeft de speciale kunsttelegraaf aanschouwd, die tussen 1803 en 1813 op de Catharijnetoren stond. In de Bataafs-Franse tijd (1795-1813) functioneerde een speciale kustbeseining land de Hollandse kust. Er stonden een reeks van uitkijkposten en seinposten langs de zeekust.

Sedert 1803 waren er op Voorne en Goeree 14 van dergelijke posten.

De kusttelegraaf kende een bijzondere technische uitvoering. De vaste mast was voorzien van een ra, waaraan overdag bollen van zeildoek en 's nachts pektonnen werden gehangen. De meest gebruikte seinen waren de zeeseinen. Aan de zeezijde van de ra werden maximaal vijf bollen opgehangen. Ter onderscheid van de zeeseinen waren één of twee bollen aan de landzijde van de ra te zien. Uit de wijze waarop de vijf bollen (de zeeseinen) hingen, kon men berichten aflezen. De combinaties van de seinen vormden in totaal 21 tekens. Hiermee konden berichten over scheepsbewegingen of vijandelijke akties op de kust worden doorgegeven. De boodschappen varieerden van het bericht "oorlogsschepen in 't gezicht" tot "een schip is in nood en heeft hulp nodig".

Welk bericht werd doorgegeven tijdens het bezoek van de Engelsman Carr aan Den Briel vermeldt zijn reisverhaal helaas niet.

Ook de Engelsman Fell had bij zijn aankomst in 1800 aan alle zijden "signaalposten, wachtvuren en telegrafien" gezien, opdat "bij de nadering van een vijandelijke vloot terstond alarm geslagen kon worden".

Hij zag tijdens zijn korte bezoek aan Den Briel voor de Catharijnekerk de laatste restanten van de Bataafse vrijheidsboom, "waarop een verschrikkelijke grote tinnen hoed met een driekleurige kokarde pronkt.

Verscheidene zinnebeelden, nog lelijker geschilderd dan de engelen op de uithangborden van onze gewoonste kroegen, zijn hierbijgevoegd". Ook zag Fell aan deze boom een groot aantal Hollandse verzen, waarop hij geen mening kon geven, omdat hij de taal niet beheerste. Van de Vrijheidsboom was in 1800 weinig meer over, deze bleek reeds gestorven. "Weinig bomen van een zekere ouderdom kunnen een verplanting doorstaan", merkte de Engelsman op.

Het feit dat Den Briel een vestingstad was, werd door de meeste reizigers als vermeldenswaard beschouwd. Het gezelschap van de prins Von Württemberg-Mompelgard trof in 1592 een sterke bezetting aan van Engelse soldaten. Von Haller, die in 1728 Den Briel bezocht, beschrijft de sedert het begin van die eeuw vernieuwde vesting: "De vesting is niet geheel regelmatig, omdat noch de cortinen (tussenwallen), noch de bolwerken van gelijke soort of grootte zijn. De stad is een negenhoek".

Peckman had geluk, toen hij in 1769 Den Briel bezocht. Hij kon de parade bijwonen. In de stad ontmoette hij een officier, die Engels sprak en hem het een en ander meedeelde. Over hetgeen na beëindiging van de militaire parade gebeurde, was hij minder te spreken: "Toen de militaire parade afgelopen was, werd een grenadier afgeranseld wegens dronkenschap. Hij kreeg met zijn kleding aan 22 slagen met het platte deel van het zwaard. Deze straf is even kinderachtig, als bij ons de overtreding gewoon is".

Het bezoek van Pratt aan Den Briel viel samen met de jaarlijkse inspectie door de stadhouder van de troepen in de stad. De wegen waren afgezet door de schutterij, in de straten en boven de grachten wapperden kleurige vlaggen van de verschillende gewesten.

Overall stonden mensen te kijken. Toen de vorst aan land kwam, werden vanaf de wallen kanonnen afgevuurd, en al de kerkklokken luiden om het te begroeten.

Bij zijn binnenkomst in de stad werd een algemeen militair saluut gegeven, hierop volgde een "hoezee" van de Brielse inwoners.

1 april 1572: een oud historisch item

Vele bezoekers memoreerden ook de gebeurtenissen van 1 april 1572.

De Duitser Von Poellnitz (1734): "De stad is beroemd in de geschiedenis van Nederland, omdat in het jaar 1572 Willem van Lumai, graaf Van der Marck, en enkele bondgenoten de zee doorkruisten om te vermijden, dat ze in de handen van de hertog van Alva zouden vallen. Zij maakten zich meester (van de stad) en legden de eerste fundamenten van de vrijheid van de Verenigde Provinciën".

Peckham (1769): "Dit was de eerste stad, die door ontevredenen onder leiding van de graaf Van der Marck werd veroverd op de Spanjaarden in 1572".

En tenslotte de Amerikaan (1785): "Den Briel wordt geëerd in de historie, omdat hier de Republiek werd geboren. Hier plaatsten de ontevredenen vanuit enige kaperschepen hun vlag onder de graaf Van der Marck in 1572 (203 jaren voor de Slag bij Lexington, die de Amerikaanse Republiek deed ontstaan).

Ondanks iedere poging van de bloeddorstige graaf van Alva, die toen de afschuwelijke inquisitie uitvoerde met een barbaarse wreedheid, hielden zij stand. De vonken van de Opstand sloegen over en hebben slechts op een gunstige bries gewaakt om de vlam aan te blazen, die zich uiteindelijk over de Zeventien Provinciën verspreidde. De Opstand werd al spoedig gesteund door de grote prins Willem de Eerste, die op dat moment troepen wierf in Duitsland om zijn land te redden uit de wrede handen van zijn Spaanse vervolgers".

Het bezoek is ten einde

Via Den Briel reisden de meeste buitenlandse toeristen verder naar Holland. Er bestond een mogelijkheid in de 18de eeuw om met schepen vanuit Den Briel naar Rotterdam te varen. Deze schuiten vertrokken iedere maandag en woensdag.

De meeste reizigers namen evenwel afscheid van Voorne, terwijl ze in de veerboot naar Rozenburg ("Roeseiland") stapten.

Tot slot de Engelsman Peckham over de laatste hindernis, die moest worden genomen, voordat hij het vasteland van Holland kon bereiken: "We werden over het eiland vervoerd in een kar, die vreselijk schudde, het was het enige vervoermiddel, dat daar verkrijgbaar was. Zo kwamen we bij een andere tak van de Maas, waarvandaan we naar Maaslandsluis werden gebracht".

(*). Harry Peckman heeft zich vermoedelijk 100 voet vergist. Hetgeen de Amerikaan hieronder opmerkt, namelijk dat de palen 140 voet lang zijn, is aannemelijker.

(**) De Franse filosoof Voltaire (1694-1778) bezocht verscheidene malen Nederland. Bij zijn afscheid in 1740 zou hij hebben gezegd: "Adieu canaux, canards, canaille". (A.C.J. de Vrankrijker, In andermans ogen (Utrecht z.j.) p. 60)

Bijlage: Chronologische lijst van namen van de reizigers van wie gegevens uit de reisverslagen in dit artikel zijn verwerkt

1592	Jacob Rathgeb, de kamerheer van prins Friedrich von Württemberg-Mompelgard (Duitser)
1728	Albrecht von Haller (Zwitser)
1734	Carl Ludwich baron von Poellnitz (Duitser)
1769	Harry Peckham (Engelsman)
1774	Friedrich Justus von Günderrode (Duitser)
1784	Samuel Jackson Pratt (Engelsman)
1789	Thomas Brand (Engelsman)
1800	Mary Wortley Montague (Engelse)
1800	R. Fell (Engelsman)
1806	J. Carr (Engelsman)
ca. 1810	Georg. Holzenthal (Duitser)

Geraadpleegde reisverslagen

- Carr, J., Tour through Holland along the Rhine in 1806 (Londen 1807) (Kon. Bibl. nr. 3020c 17).
- Fell, R., Reize door de Bataafsche Republiek in den jare 1800, in brieven. Met aantekeningen van Karl Murhard (Haarlem 1806) (Kon. Bibl. nr. 514G5)
- Günderrode, F.J. von, Beschreibung einer Reisen aus Teutschland durch einen Theil von Frankreich, England und Holland (Breslau 1783) II, pp. 252-256 (Gem. archief Brielle, handschriften, 3A1).
- Haller, A. von, Reise nach England (z.pl., 1728) (Gem. archief Brielle, handschriften, 3A1).
- Holzenthal, Georg., Briefe über Deutschland, Frankreich, Spanien, die Balearische Inseln, das südliche Schottland und Holland. Geschrieben in den Jahren 1809 bis 1814 (Berlin 1817) (Vlg. de aantekening in Gem. archief Brielle, handschriften, 3A1, aanwezig in de universiteitsbibliotheek te Königsberg i. Pr., thans Kalinigrad).
- Peckham, H., A tour through Holland, Dutch Brabant, the Austrian Netherlands and a part of France (Londen 1793) pp. 3-13 (Kon. bibl. nr. 1124B69; uit de datering in het handschrift in het gemeentearchief Brielle is af te leiden, dat het dagboek oorspronkelijk in 1769 is opgesteld).
- Poellnitz, Carl Ludwig von: Mémoires de Ch. Louis de Poellnitz, contenant les observations qu'il a faites dans ses voyages et le caractère des personnes qui composent les principales cours de l'Europe (Luik 1734) (Gem. archief Brielle, handschriften, 3A1).

- Pratt's (=Sam. Jackson Pratt), Gleanings through Wales, Holland and Westphalia (Londen 1802) (Kon. bibl. nr. 538H7) pp. 354-356.
- Rathgeb, J. en H. Schickart, Warhafte Beschreibung zweyer Reisen: welcher Erste (die Badenfahrt genannt) der durchleutig hochgeborne Fürst und Herr, Freidrich Herzog zu Würtemberg en Teckh, Grave zu Mumpelgart im Jahre 1592 in das weitberümete Königreich Engellandt.... wol verrichtet etc. (Tübingen 1603) (Staatsbibliotheek te Berlijn, meege deeld door dr. J. Graefe te Berlijn; Gem. archief Brielle, handschriften, 3A1)
A tour in Holland in MDCCLXXXIV, By an American (Worchester 1790) (Gem. archief Brielle, handschriften, 3A1).
- Wortley Montaque, Mary, Letters, written during her travels in Europe, Asia and Africa (Parijs 1800) (Kon. bibl. nr. 197J97).

Literatuur

- Bientjes, J., Holland und die Holländer in Urteitl deutscher Reisenden 1400-1800 (Groningen 1967)
- Black, J., The British and the grand tour (Londen etc. 1985), op p. 7 de reiservaringen van Thomas Brand in 1789.
- Bruijn, J.R., Postvervoer en reizigersverkeer tussen de Lage Landen en Engeland (ca. 1650- ca.1870), in:
- Klein, P.W. en Bruijn, J.R., Honderd jaar Engelandvaart, stoomvaartmaatschappij Zeeland. Koninklijke Nederlandsche Postvaart NV 1875-1975 (Busseum 1975) pp. 19-53.

- Romburgh, C.P.P. van, Seinmeester Theodorus Pansier en de Hollandse kustbescherming 1803-1814, in: Tijdschrift voor zeege-schiedenis 10 (1991) pp. 149-159.
- Vrankrijker, A.C.J. de, In andermans ogen (Utrecht z.j.) p. 60.

MUZIEK AAN HET HOF VAN FRANK VAN BORSELEN TE BRIELLE

door: Mevr.Mr.C. Lingbeek-Schalekamp

In september 1434 beieren de klokken, wanneer Frank van Borselen Brielle intrekt voor zijn huldiging als heer van Voorne (1). Na het overlijden van zijn echtgenote, Jacoba van Beieren, in oktober 1436, vestigt hij zich in het hof te Brielle (2) - een aantal gebouwen op een terrein, dat tegenwoordig begrensd wordt door de Langestraat, de Kaatsbaan, het Asylplein en het Raas (3) -. Behalve over het hof te Brielle beschikt Frank over de burcht te Oostvoorne, het slot te St. Maartensdijk (als heer van St. Maartensdijk), het slot te Teylingen (als opperhoutvester van Holland) en over huizen in Den Haag en Haarlem. Mede op grond van de omvang van zijn hofhouding te Brielle - ongeveer zestig mensen in vaste dienst - mag men aannemen, dat hij het grootste gedeelte van het jaar te Brielle resideert. Hij overlijdt er in 1470 (4).

Helaas zijn de rekeningen van Frank van Borselen verloren gegaan over de periode van 1440 tot 1453, en de stadsrekeningen van Brielle van 1439 tot 1453. Van de tijd voor 1453 heb ik geen gegevens gevonden over muzikanten aan het hof te Brielle. Het grote aantal van hen dat Brielle sedert 1453 bezoekt wettigt echter het vermoeden, dat het hof aldaar al veel eerder van hun muziek heeft kunnen genieten.

Frank van Borselen heeft geen eigen musici in dienst. Wel bemoeit hij zich intensief met de muziekbeoefening in de kapittelkerk van St. Maartensdijk. Jacoba van Beieren had bij testament bepaald, dat ze in St. Maartensdijk begraven moest worden; om financiële redenen echter gaf men haar een laatste rustplaats in de kerk van het Haagse hof. De kanunniken beklagen zich over het gemis aan inkomsten uit memoriediensten. Om de tegenvaller te compenseren - en omdat hij heer van St. Maartensdijk is - stelt Frank een bedrag ter beschikking van het kapittel, waarvan men dagelijks een mis kan zingen 'tot ewigen dagen' om haire zyelen te troesten ende te hulpe'.

Hij laat het daar niet bij, maar bemoeit zich ook persoonlijk met de aanstelling, opleiding, onderhoud, beloning e.d. van de zangers en de koralen (koorknappen), die de muziek moeten verzorgen (5). De oudst bekende post dateert van 1438, wanneer hij voor een van de zangers - 'enen knecht die in de kerke pleget te zingene' - een tabbert (overkleed) en een caproen (muts) koopt van zwart laken met witte voering. De koralen gaan kleuriger gekleed: in 1455 krijgen ze een paarse wollen tabbert en in 1459 een groene (6).

Van 1455 tot 1460 betaalt Frank de wedden voor drie of vier koralen, die dagelijks zingen in de kerk van St. Maartensdijk. In mei 1460 worden een aantal landerijen aangekocht; de pacht die deze opbrengen zijn bestemd 'tot den chorallen behoef in sente Maertensdijck' (7).

De opleiding van de koralen vindt gewoonlijk plaats op de school van het kapittel, waar ze behalve in muziek ook in andere vakken onderwijs krijgen. Zeer begaafde jongens krijgen de gelegenheid elders te studeren.

Copke van den Broexk bijvoorbeeld mag in juli 1456 voor twee jaar naar Jacob Jansz. in Den Haag om 'te leren bevrieren' (de getijdenzangen te leren). De resultaten zijn waarschijnlijk naar wens, want in juli 1458 mag hij naar Parijs om zich verder te bekwamen. (8).

Middeleeuwse minnestrelen

Jongens wiens stem gemuteerd is en die dus niet meer als koraal kunnen fungeren, worden niet aan hun lot overgelaten. In september 1467 maakt Adryaen, gewezen koraal te St. Maartensdijk, afkomstig uit Brugge, gebruik van de mogelijkheid 'ter scole te treckene ende meer te leerene'. Een zelfde kans grijpen de oud-koralen Hencke en Adryaen uit Gent in maart 1468. Enige jaren eerder, in april 1464, vertrekt Jan Keyl, schoolmeester van St. Maartensdijk, op kosten van Frank naar Italië, om daar een verdere opleiding te volgen in muziek en andere vakken (9).

Wanneer Frank van Borselen om gezondheidsredenen Brielle niet meer verlaat, komen de zangers met de koralen van St. Maartensdijk herhaaldelijk bij hem op bezoek om zich te laten horen.

In januari en april 1459 zien we daar heer Rudolf Jansz., kanunnik te Middelburg, met twee koralen; Frank is kennelijk tevreden over de prestaties van de jongens, ze mogen naar St. Maartensdijk. In september 1462 komt de koster van St. Maartensdijk met een aantal koralen naar Brielle, die hij gehaald had uit Gent, Halle, Brabant en andere streken; ook zij mogen in St. Maartensdijk gaan zingen. Van 1464 tot 1468 brengen de zangers van St. Maartensdijk jaarlijks een bezoek aan Frank van Borselen; in mei 1468 komen ze voor het laatst, ze brengen dan ook de koralen mee (10).

De bezoekende musici zijn voorts te onderscheiden in de stadspijpers, de musici in dienst van adellijke heren en de muzikanten die op eigen gelegenheid steden, dorpen en hoven afreizen.

De stadspijpers, ook wel stadsspeellieden, stadstrompers of stadsmuzikanten genoemd, komen in opdracht van hun stadsbesturen. Frank van Borselen is een invloedrijk heer, en het kan dus geen kwaad om met enige regelmaat acte de présence te geven. Het is niet gebruikelijk, dat stadspijpers boodschappen moeten overbrengen.

Ze komen soms van verre, zoals de stadspijpers van Amersfoort, Bergen op Zoom, Breda, Deventer, Gent, Hulst, Keulen en Roermond. Regelmatige bezoekers zijn de stadspijpers van Amsterdam, Delft, Dordrecht, Gouda, Haarlem, Leiden, Middelburg, Rotterdam, Utrecht en Zierikzee. Een frequenter bezoek dan éénmaal per jaar wordt niet op prijs gesteld: wanneer de stadspijpers van Rotterdam op 5 januari 1468 verschijnen, krijgen ze te horen, dat ze voor maart 1469 niet meer moeten komen, omdat ze op 30 juni 1467 ook al geweest zijn; éénmaal per boekjaar (25 februari tot 25 februari) is voldoende (11).

Als beloning voor hun spel krijgen ze meestal twee postulaatsguldens, (4 schelling 6 groten), ongeacht de kwaliteit van het musiceren, waarover geen mededelingen te vinden zijn. Het aantal van de bezoekende stadspijpers wordt ook zelden genoemd. Veel steden hebben drie of vier of meer speellieden in dienst.

Het is mogelijk, dat ze niet hun voltallige ensemble op reis sturen, om zodoende er nog een aantal over te houden, die de noodzakelijke taken in de stad kunnen vervullen, zoals de waakdiensten op de torens, het enige malen per week zingen op de stoep of het bordes van het stadhuis of het verzorgen van de tafelmuziek tijdens de diners van het stadsbestuur.

In september 1466 stuurt Haarlem één tromper, die maar de helft van de gebruikelijke beloning ontvangt en mededeelt, dat hij op dat ogenblik de enige stadstromper is in Haarlem. Dat kan wel kloppen; de stadsrekening van Haarlem over 1466 bevat trouwens helemaal geen post over een stadstromper; misschien is hij voor de gelegenheid ingehuurd (12).

Tot 1458 bezoeken de stadspijpers de plaats, waar Frank van Borselen verblijft; dat kan zijn Brielle, St. Maartensdijk, Teylingen, Haarlem of Den Haag; daarna komen ze steeds naar Brielle (13).

Ze legitimeren zich met een "britse", een schildje met het wapen van de stad, dat ze als hanger om hun hals dragen of als broche op hun bovenkleding spelden. Verlies of breuk van de britse, meestal van goud of zilver, kan grote problemen geven voor de drager. Veel stadsbesturen nemen geen risico en eisen een borg van de speelman, soms in de vorm van een waarborgsom of onderpand, soms door middel van een derde persoon die zich garant stelt. Bij het verlaten van de dienst moet de stadspijper zijn britse inleveren ten behoeve van zijn opvolger. In Brielle bijvoorbeeld krijgt in 1427/28 de nieuw aangenomen tromper de britse van zijn overleden voorganger (14).

Om een beetje in de aandacht te blijven en vaak ook om boodschappen over te brengen zenden adellijke heren hun musici naar hoven van belangrijke of bevriende vorsten en ook wel naar stadbesturen. Sommige musici komen elk jaar op bezoek bij Frank van Borselen. Zo treedt Jan Ghijs, harpspeler van de markgraaf van Antwerpen, tussen 1458 en 1466 jaarlijks op (15).

Anderen, die regelmatig hun musici sturen, zijn - in alfabetische volgorde - de hertog van Bergen (16), de hertog van Bourgondië (Philips de Goede) (17), de jonkheer van Borselen (18), de heer van Brugdamme (19), de heer van Charolais (Karel de Stoute) (20), de heer van Gruuthuse (standhouder van Holland) (21), jonkheer Zweder van Montfoort, (22), de heer van Stampes (23) en Philips van Wassenaer (24). Opvallend is, dat de beloning voor de musici van Philips de Goede - in 1460 vier trompetters en vijf pijpers, die met Karel de Stoute in Brielle waren - meer dan tweemaal zo hoog is als die voor de musici van minder belangrijke heren (25). Waarschijnlijk speelden ze wel beter dan de meeste van hun collega's, maar het feit, dat ze tot het Bourgondische hof hoorden heeft waarschijnlijk toch de doorslag gegeven bij deze ongebruikelijke gulheid. De muziekkapel van Philips de Goede was in zijn tijd beroemd.

Wanneer Frank van Borselen vanaf november 1455 tot het begin van de zomer van 1456 in Den Haag woont - in verband met het bezoek van Philips de Goede aan Holland en diens verblijf in 's-Gravenhage - ontvangt hij 'op zijn camer inden Hage', behalve de stadspijpers van Delft, Amsterdam, Gouda, Utrecht en Keulen, twee blinde vedelaars van Philips de Goede, de pijpers van hertog Lodewijk van Beieren, de koralen van de Haagse hofkapel en de trompetters van de jonkheer van Borselen; de hertog van Gelre stuurt achtereenvolgens een tamboerijn- en een fluitspeler, drie trompetters en een zanger, en tenslotte 'Maes den gheck'. Ter gelegenheid van de jaarwisseling tast Frank diep in de buidel voor 'mijns genadig heer van Bourg. huysgesinne': in totaal meer dan vier pond voor de herauten, de trompers, de pijpers, de blinde vedelaars, een trompetter en een harpspeler, een aantal boden en een portier (26). Als hij eindelijk weer terug is in Brielle, schenkt het stadbestuur hem 'een stick wijns van een aem' (een vat van ca. 100 liter wijn) (27).

Zeldzame bezoekers zijn 'mijns heren pipers van Cleve' (mei 1456), de 'pijpers van den elect van Coelne (bisschop van Keulen)' (november 1463), de 'trompers van mijnen heere van Ludick (Luik)' (oktober 1465), 'des hertogen trompers van Meckelenburch' (juli 1460), de 'pijpers van den hertoge van Holsten (Holstein)' (oktober 1456), de 'pijpers van hertoge Lodewijck uut Beyerren' (november 1455) en nog een aantal anderen (28).

Ook musici in dienst van adellijke heren moeten zich legitimeren met britsen. Op het Brielse hof is een boek aanwezig waarin de britsen geregistreerd staan. Soms is er twijfel aan de echtheid ervan: in maart 1465 bij voorbeeld komen drie trompers naar Brielle; hoewel ze britsen van Philips van Wassenaer dragen ontstaat er toch verwarring, omdat 'men die int bouck niet vinden en conste' (29).

Soms arriveert een groepje muzikanten, van wie er maar één een britse heeft: in oktober 1460 treden twee vedelaars op, van wie er een de britse van de heer van Ayshove van Schoesse draagt; in juni 1467 spelen drie 'claretters', van wie er slechts een de britse van de heer van Charolais opgespeld heeft. Het komt ook voor, dat één muzikant drie britsen bij zich heeft: in september 1464 meldt zich een tromper, die beweert in dienst te zijn van de jonkheer van Nassouwen; hij kan de britsen tonen van de genoemde jonkheer, van de heer van Croy en van de heer van Moerkerk (30). Het voordeel van meer dan een britse kan zijn, dat er meestal wel één gunstig valt bij de gastheer, zodat de keuze van de te bezoeken hoven groter is dan voor muzikanten met maar één britse. Het kan echter ook zo zijn, dat bovengenoemde heren zo weinig in aanzien zijn - en zo weinig kapitaalkrachtig dat ze gezamenlijk één tromper uitzenden - dat een muzikant minstens drie britsen nodig heeft om evenveel kansen te hebben als collega's met één britse van een invloedrijk heer.

Sommige muzikanten drage wel een britse, maar ze kunnen niet aantonen van welke heer. Dat is het geval met een luitspeler en een vedelaar, die in juli 1458 aan het hof te Brielle verschijnen; in november 1461 zien we daar 'Claes mit een groote britsche die op die luyte pleeght te spelene' van een niet met name genoemd heer (31).

In elk geval zijn de musici te herkennen aan hun kleding of aan de vanen aan hun trompet. Van 1458 tot 1466 komt harpspeler Jan Ghijs 'ende draeght tsmarcgraven cleederen van Antwerpen' jaarlijks naar Brielle om voor Frank van Borselen te spelen. In augustus 1464 spelen er 'drie pijpers die de vanen van de grave van Stampes aen hoir trompetten hadden' (32).

De meest voorkomende beloning voor muzikanten met een britse is één postulaatgulden (2 schelling 3 groten) per persoon; muzikanten zonder britse moeten met de helft genoegen nemen. Het laatste ondervinden in maart 1463 'twee pijpers die zeyden dat zij toe behoorden hertoge Zegemont van Oostenrijk'; en in augustus 1464 zes trompetters die 'gheen britsen hadden ende seiden dat se bij mijnen heere van Charlorais wouden die doe tot Gorinchem was'; in juli 1467 overkomt het vier' trompers off pijpers sonder wapenen of britsen, ende waeren van Gendt als zij seyden, gesellen van der lucht' (33).

Behalve stadspijpers en musici, in dienst van een adellijk heer, komen ook muzikanten op eigen gelegenheid naar Frank van Borselen. Voorbeelden zijn twee speellieden, de een met een vedel en de ander met een luit, die in oktober 1455 naar Teylingen komen en in juli 1456 is dat een luitspeler met een 'ondersneden tabbairde' (een bovenkleed in twee kleuren) en met lang haar; de beloning is 1 postulaatgulden. In augustus 1457 bevindt Frank zich in Haarlem, waar 'zekere speelluden voir mijns heren poorte op enen wagen' spelen (34).

Een opmerkelijke gast is Jacob Tick, die in 1464 met twee jongens naar Brielle komt, en in 1467 en 1468 met zijn eigen kinderen; ze zingen dan Jacob's eigen composities. Jacob Tick is een zeer ervaren musicus: ruim dertig jaar eerder is hij schoolmeester te Leiden, waar een van zijn voornaamste taken is de kinderen meerstemmig te leren zingen. In 1454 is hij als getijdenzanger werkzaam in de Leidse St.Pieterskerk. Als deurwaarder van de raad van Holland is hij tijdens de jaarwisseling 1458/59 in Brielle.

Ook dan kan hij het muziek maken niet laten en biedt hij Frank van Borselen tevens een meerstemmige mis aan (35).

Een bijzondere bezoeker is ook 'jonckeer Willem met eenen lange baarde ende sanck outduytsch', die zich in november 1467 en 1468 laat horen. Het opmerkelijke is niet alleen, dat hij een edelman is, maar vooral dat hij 'outduytsch' zingt, in een tijd, dat liederen meestal in het frans worden gezongen. De term 'outduits' moet men vermoedelijk interpreteren als oud-Diets, dat wil zeggen Middelnederlands; jonckheer Willem zingt dus een oud lied in de volkstaal (36).

Tijdens de jaarwisseling is er altijd muziek aan het hof te Brielle. IN 1453/54 zijn het twee zangers die het musiceren voor hun rekening nemen; in 1459/60 treedt een gemengd gezelschap op; meester Symons met zijn dochter en anderen 'die tnieu jaar quaemen spelen ende singen voir mijns heren venster ten Brielle'. Op oudejaarsavond 1462 spelen de stadspijpers van Gouda 'mijnen here tnieu jair' en eveneens 'Claes de pijper mitten luwen (doedelzak) ende woent in de stede van den Brielle'. Op 31 december 1466 zijn te horen 'meester Claes van der Lieve mit sijnen gesellen ende andere sangers van de Brielle die tsavonts tnieu jair voor mijns heren venster songen ende op torgelen speelden'; op dezelfde avond verschijnen tevens 'twee scalmeyers' die voor het venster spelen ende men niet en wiste wair van zij waeren'. Een jaar later wordt de muziek verzorgd door Claes de pijper met zijn doedelzak en meester Claes van der Lieve op het orgel voor 'mijns heren veynster'.

Claes van der Lieve moet organist van de St. Pieterskerk te Brielle geweest zijn; de zangers aldaar zingen van 1506 tot 1513 memoriediensten voor hem (37).

Een enkele maal valt er een bezienswaardigheid te bewonderen. Wat te denken bijvoorbeeld van 'Hyoen van Gent mitten vetten buycke', die in april 1458 en in januari 1459 zijn kunsten vertoont.

In juni 1465 vindt een optreden plaats van 'gessellen die den morisschen dans (afrikaanse dans) dansten voor mijnen heren op zijn camere'. Verder maken de rekeningen nog melding van een aantal narren. In maart 1453 zijn dat Areke, de 'dwaes' van de heer van Bohemen en Graefke, de 'dwasigge' (vrouwelijke dwaas) van de heer van Bergen. Tijdens zijn verblijf in Den Haag ontvangt Frank van Borselen in februari 1456 een 'dwaes ende een dwassige' van de vrouw van Bourgondië; te zelfder tijd Maes, de 'gheck' van de heer van Gelre, en Reynke, de gek, die op eigen gelegenheid kwam. Waarschijnlijk ook nog in Den Haag acteren in mei 1456 een 'dwaesinge' van de heer van Kleef en in juni van het zelfde jaar Aelbrecht 'die geck', die als beloning geld krijgt voor een paar laarzen (38).

Het geheel overziend kan men vaststellen, dat tijdens het verblijf van Frank van Borselen te Brielle muzikanten uit alle windstreken zorgen voor vermaak en bezinning van het hof. Een enkele maal geniet de stad Brielle van deze overvloed mee: in april 1457 spelen twee pijpers van de hertog van Bergen aan het hof, in dezelfde periode zien we 'die meester tromper mit sijn kinderen uut den lande van Berghen' in de stad aan het werk (39).

BRONNEN EN LITERATUUR

Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage: Tresoriersrekeningen van Frank van Borselen, graaf van Oostervant, uit het archief van de Grafelijkheidsrekenkamer, inventarisnummers 5576 t/m 5592, over de jaren 1437 tot 1469.

Afschriften door H. van Wijn van de verloren gegane originele stadsrekeningen van Brielle, bewaard in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, inventarisnummer 73B28, ten behoeve van het gemeentearchief te Brielle overgeschreven door J. Klok.

A.A. Arkenbout (I)

Het hof van de heren van Voorne te Brielle. In: Studieën betreffende de Hoge Heerlijkheid Voorne in de middeleeuwen.

A.A. Arkenbout (II)

Schoenen slijten in dienst van heer Frank. In: Castellologica, mededelingen van de Nederlandse kastelen stichting, band I, 1983, blz. 87-88.

H. de Jager

Frank van Borselen. In: Navorscher 1885, blz. 197-200

J.C. de Jonge

Rekeningen der testamentoren van wijlen der edelre vorstinnen, Vrouwe Jacobs van Beyeren, van Hollant, gravinne van Oitrevant, zaliger gedencnisse, 1444; in een overdruk uit de Codex diplomaticus Neerlandicus van het Historisch Genootschap te Utrecht, 2e serie, 1e deel, 1e afdeling, 1852.

C. Lingbeek-Schalekamp

Overheid en Muziek in Holland tot 1672. Rotterdam, 1984.

Noten

1. Van Wijn-Klok, blz 183
2. Van Wijn-Klok, blz 198
3. Arkenbout I, blz. 1
4. Arkenbout II, blz. 87
5. Lingbeek, blz. 30; de Jonge, blz. 50,51
6. Tres.rek. 5576, Lakenen; 5579, Wollen Laken 26-6-1455; 5582, Wollen Laken 18-1-1459
7. Lingbeek, blz. 202, 204; Tres.rek. 5579, Groot Foureyn, 7-1455, 13-11-1455; 5580 Groot Foureyn 6-3-1456, 26-6-1456, 26-11-1456; 5581 Groot Foureyn 10-3-1457, 18-6-1457; 5582 Groot Foureyn 18-3-1458, 11-8-1458; 5583 Groot Foureyn 6-3-1459; 5584 Groot Foureyn voorjaar 1460

8. Lingbeek, blz. 202-204
9. Lingbeek, blz. 206, 207; Tres.rek. 5592 Cleyn Foureyn 20-3-1468
10. Lingbeek, blz. 204, 205, 208; Tres.rek. 5583 Cleyn Foureyn 10-4-1459, 17-8-1459; 5588 Cleyn Foureyn 29-10-1465; 5590 Cleyn Foureyn 23-6-1466; 5591 Cleyn Foureyn 25-6-1467; 5592 Cleyn Foureyn 22-3-1468, 22-5-1468
11. Lingbeek, blz. 200-208; Tres.rek. 5588 Pipers ende Herauden 2-9-1464; 5580 Pipers ende Herauden 14-3-1456; 5591 Pipers ende Herauden 5-1-1468
12. Lingbeek, blz. 207
13. Tresoriersrekeningen
14. Lingbeek, blz. 245
15. Lingbeek, blz. 203
16. Tres.rek. 5581 Pipers ende Herauden 10-4-1457; 5582 Pipers ende Herauden 1-4-1458; 5583 Pipers ende Herauden 3-4-1459; 5584 Pipers ende Herauden 5-2-1460; 5586 Pipers ende Herauden 9-7-1462, 5590 Pipers ende Herauden 30-6-1466
17. Lingbeek, blz. 201, 204; Tres.rek. 5592 Cleyn Foureyn 19-7-1468; 5592 Pipers ende Herauden 29-12-1468
18. Lingbeek, blz. 204; Tres.rek. 5579 Pipers ende Herauden 12-1-1456; 5584 Pipers ende Herauden 30-1-1460
19. Lingbeek, blz. 205; Ters.rek. 5586 Pipers ende Herauden 11-3-1462; 5582 Pipers ende Herauden 26-8-1468, 6-1-1469
20. Lingbeek, blz. 205, 206; Tres.rek. 5591 Pipers ende Herauden 18-6-1467
21. Lingbeek, blz. 202, 207, 208
22. Lingbeek, blz. 205, 206
23. Tres.rek. 5582 Pipers ende Herauden 16-7-1458; 5583 Pipers ende Herauden 4-2-1460; 5587 Pipers ende Herauden 27-9-1463; 5588 Pipers ende Herauden 2-8-1464; Lingbeek, blz. 205

24. Tres.rek. 5584 Pipers ende Herauden 30-3-1460; 5585 Pipers ende Herauden 4-3-1461, 2-1-1462; Lingbeek, blz. 206
25. Lingbeek, blz. 204
26. Lingbeek, blz. 195, 201; Tres.rek. 5579 Pipers ende Herauden 4-11-1455 tot 15-2-1456; 5580 Pipers ende Herauden 14-3-1456 tot 5-6-1456
27. De Jager, blz. 199
28. Tres.rek. 5580 Pipers ende Herauden 5-5-1456; 5587 Pipers ende Herauden 3-11-1463; 5589 Pipers ende Herauden 11-10-1465; 5584 Pipers ende Herauden 15-7-1460; 5580 Pipers ende Herauden 14-10-1456; 5579 Pipers ende Herauden 18-11-1455
29. Lingbeek, blz. 206
30. Tres.rek. 5584 Pipers ende Herauden 6-10-1460
31. Lingbeek, blz. 203, 205
32. Lingbeek, blz. 203; Tres.rek. 5588 Pipers ende Herauden 2-8-1464
33. Tres.rek. 5587 Pipers ende Herauden 31-3-1463; Lingbeek, blz. 206, 207
34. Lingbeek, blz. 201, 202; Tres.rek. 5581 Cleyne Foureyne 15-8-1457
35. Lingbeek, blz. 19, 203, 204, 206, 208
36. Lingbeek, blz. 134, 135, 207, 208
37. Lingbeek, blz. 201, 205, 207; Tres.rek. 5583 Cleyne Foureyne 31-12-1459; 5586 Pipers ende Herauden 1-1-1463; 5592 Pipers ende Herauden 31-12- 1 4 6 8 ; Rek. St.Pieterskerk te Brielle: 1506/07 fol.20, 1507/08 fol.28vo, 1509/10 fol. 57vo, 1510/11 fol. 47, 1511/12 fol. 58, 1512/13 fol.69vo
38. Tres.rek. 5582 Pipers ende Herauden 6-4-1458, 25-1-1459; 5589 Cleyne Foureyne 18-6-1465; 5578 Piper ende Herauden 2-3-1453; 5579 Pipers ende Herauden 13-2-1456, 15-2-1456; 5580 Pipers ende Herauden 5-5-1456, 5-6-1456
39. Tres.rek. 5581 Pipers ende Herauden 10-4-1457; stadsrekeningen Brielle 1457/58

Gevelsteen "Eben Haezer"

De Botersloot, het vroegere Boterslop, bestond uit vele pakhuizen en enkele woonhuizen.

Aan de noordzijde was een rijtje oude huizen, de zogenaamde stadsarmenhuusjes, hier woonden de minder draagkrachtigen.

Op het pakhuis nummer 16 vertoonde een grijze gevelsteen het volgende opschrift:

Eben Haezer
de eerste steen gelegd door
den heer L. Spoel 10 maart 1881

Eben Haezer is Hebreeuws en betekent "Steen der Hulpe" of "Tot hiertoe heeft de Heer ons geholpen".

De heer Spoel was voorganger van de "Vrienden van de Waarheid". Deze groep mensen behoorde oorspronkelijk tot de Ned. Herv. Kerk en wel tot het orthodoxe of rechtzinnige deel. Zij konden zich niet verenigen met de preken der predikanten die in die tijd overwegend vrijzinnig waren. Zij hielden eigen diensten in een huis aan het Maarland N.Z., doch dit werd te klein.

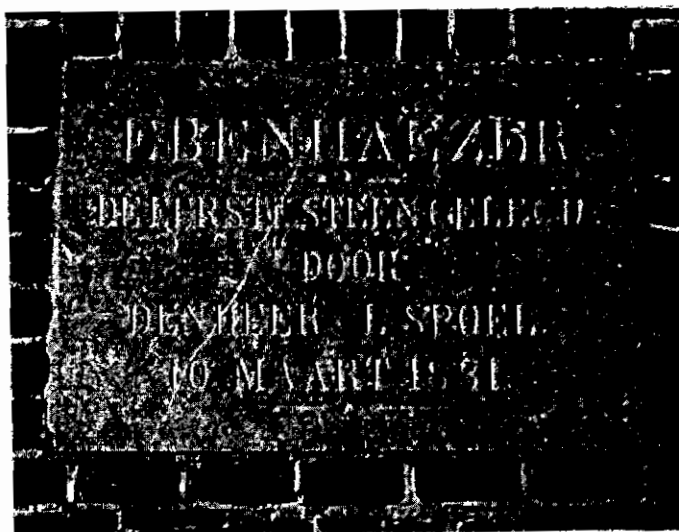
Men stichtte toen een kerkgebouw in het Boterslop. Daarnaast kwam de pastorie, hoek Lijnbaan Boterslop. Er is niet lang gebruik gemaakt, want eind vorige eeuw werd er weer een rechtzinnige predikant benoemd.

Door laksheid van de vrijzinnigen konden de rechtzinnigen weer de overhand krijgen. Dit heeft ertoe geleid dat de vrijzinnigen overgingen tot de stichting van een gebouw der Ned. Prot. Bond in de Kerkstraat. In 1896 werd een christelijke school gevestigd in het gebouw in de Boterstraat. Meester Lampe was in die tijd hoofdonderwijzer. Hij zou afkomstig zijn uit Transvaal.

Daarna werd het hoofd van deze school de heer A. Moene en later kwam de school met de bijbel in de Schoolstraat; de huidige Queenboroughstraat. De Konneweg 15 heeft ook een Eben Haezer gevelsteen.

Daar staat op: Eben
Haezer
1909

Wim en Inez de Baan

Kroniek 1991

Een kleine greep uit wat er in de regio, maar vooral in Brielle, in het afgelopen jaar gebeurd is.

Januari

2. Mevrouw G. Snijder van der Pelt ontvangt de erepenning van de stad Brielle vanwege haar betrokkenheid bij diverse maatschappelijke instellingen.
8. De gemeenteraad van Brielle stelt f 260.000,- beschikbaar voor de sloop van de oude brandweerkazerne aan de Dijkstraat en het saneren van de verontreinigde grond.
21. Het college van B en W is niet bereid om f 16.000,- op jaarbasis uit te geven, daardoor kan de openbare verlichting niet voor 100% aanblijven gedurende de nachtelijke uren.
25. Het officiële startsein voor het bouwrijp maken van de wijk Nieuwland wordt door wethouder D. Visser gegeven.
28. De sloop voor de nieuw te bouwen Albert Heyn aan het Slagveld is begonnen.
31. Samenwerkingsovereenkomst tussen de rijks- en gemeentekorpsen op Voorne Putten/Rozenburg en Goeree Overflakkee is ook door burgemeester Sala ondertekend.

Februari

8. Kamer van Koophandel bepleit Blankenburgtunnel, deze zou bij calamiteiten een extra vluchtroute betekenen.

14. Het kanaal tussen de Dammenweg en het Quackjeswater, waardoor tot 1951 duinwater naar Hellevoetsluis werd geleid, wordt een nieuw natuurmonument.
18. Wethouder D. Visser neemt op de stadswerf aan de Molenstraat een nieuwe veegmachine in ontvangst.
21. De gemeente Brielle koopt de watertoren aan de G.J. van de Boogerdweg.
22. Concert van vocaal ensemble Giocondo in het Witte Kerkje te Vierpolders.
23. Oude films over Brielle worden in de Brielse Goote vertoond door filmclub Phoenix.
27. Expositie van oude ansichten van Voorne Putten en Rozenburg in de Brielse bibliotheek.

Maart

1. Het Rail Toy museum in Oostvoorne opent het seizoen met een expositie van de Drentse schilder Piet Gutter.
8. Wethouder Kester opent tentoonstelling naïeve schilderkunst in galerie de Waag.
12. De gemeenteraad beslist; stadhuis aan het Slagveld komt er toch.
14. In Hellevoetsluis worden momenteel zogenaamde 'jongere monumenten' geïnventariseerd in het kader van het landelijk opgezette monumenten inventarisatie programma.

15. Het dagelijks bestuur van het Waterschap de Brielse Dijkkring heeft besloten om een rechtsgeding te voeren over de visrechten.
16. De viering van 1 april staat centraal tijdens de tentoonstelling in het Brielse stadhuis.
21. Gemeente Brielle biedt liefhebbers een milieubox aan.
22. Het eerste exemplaar van de Brielse Mare wordt door mevrouw Glaudemans aan burgemeester Sala overhandigd.
28. Het echtpaar Baris viert aan het Welle rondom het 40-jarig bestaan van de zeep-olie-en snoepwinkel.

April

1. Alle records geslagen op koud 1 april feest.
9. Nel Kars speelt te Oostvoorne in het dorpscentrum de Man, het toneelstuk "Koningin Sophie".
12. De eerste paal voor de wijk Nieuwland wordt geslagen.
17. De Brielenaar J. de Waay ontvangt de Tilanuspenning voor zijn E.H.B.O. werk.
18. Oorlogagenda's van de Brielse burgemeester Collette teruggevonden.
23. In Tinte openen Cor Speelpenning en Tjitske Jousma hun museumpje "In den Halven Maan".

30. Koninginnedagactiviteiten in jeugdcentrum "Bravo" te Brielle.

Mei

4. Te Zwartewaal wordt een oorlogsmonument onthuld ter nagedachtenis aan de broers Johan en Jan Koene.
16. De Oudheidskamer te Hellevoetsluis blijft voorlopig gesloten i.v.m. de slechte staat van het gebouw.
25. Hondervijftig jaar onderwijs te Zwartewaal zorgt voor een zeer druk bezochte tentoonstelling en reünie.
30. Bewoners van het Slagveld willen doorgaand verkeer beperken, daar snelheidsbeperkingen niet helpen.
31. In Galerie de Waag begint de tentoonstelling over de Zuid-Hollandse boerderij, centraal staat de Brielse boerderij "Esterenburg".

Juni

6. Regiobeurs "Bruisend Brielle" gaat van start in sportcomplex de Dukdalf. De bestuurscrisis in Brielle houdt de gemoederen in alle geledingen van de bevolking nog steeds in beroering.
7. Een expositie "Tromp in Brielle", wordt geopend in de heringerichte Trompzaal van het museum.
8. Geslaagde Jacoba van Beierendag te Oostvoorne.

19. Prijzen voor Brielle, Westvoorne en Hellevoetsluis voor de verkeersveiligheid.
20. De lagere Agrarische School staat niet afwijzend tegenover multifunctioneel gebruik van het dierenverblijf, dit i.v.m. een actie voor een kinderboerderij.
21. De historische werkgroep Zwartewaal viert ingebruikneming van de benedenverdieping van de zeilmakerij aan de haven met 2 exposities.

Juli

7. Noodweer zorgt voor wateroverlast in Brielle en Zwartewaal.
9. De Brielse raad schaart zich unaniem achter de overname van Scholengemeenschap Brogilo.
15. Onze regio vele uren bijna onbereikbaar door een geblokkeerde Botlektunnel.
21. Het strandconcours te Oostvoorne is met 20.000 bezoekers een groot succes.
25. Vocaal ensemble Mini Musica stopt op een succesvol hoogtepunt.

Augustus

23. In de Brielse Nieuwstraat is een historisch pand door brand grotendeels verwoest.
24. De burchtfeesten te Oostvoorne dit jaar groots opgezet.

- 28. Speelstad Brielle dit jaar in het teken van de middeleeuwen.
- 31. Gondelvaart en vuurwerk op de Brielse Maas ter afsluiting van het zomerseizoen.

September

- 5. De gemeente Brielle zal maximaal f 195.000,- bijdragen in de restauratie van de Zwartewaalse dorpskerk.
- 8. Het standwerkersconcorso te Brielle wordt druk bezocht.
- 12. Het staat nu definitief vast dat de politie gehuisvest wordt in het voormalige GEB gebouw aan de Langestraat te Brielle.
- 14. Open monumentendag met diverse activiteiten, o.a. een historisch- en een kunstmarkt in en rond de Catharijnekerk.
- 18. Het centrum van Brielle zit zonder water, een transportleiding is gesprongen.
- 29. Muziekbeurs in de Goote, men kan zich zowel in passieve als in actieve vorm vermaken.
- 30. In Vierpolders start een handtekening-enactie i.v.m. sluiting van het Trefpunt door de gemeente Brielle.

Oktober

4. In galerie de Nymph begint een expositie van de heer D'Olieslager.
- 5-12 Feestweek voor alle Brielse 55-plussers i.v.m. het 10 jarig bestaan van de Stichting Gecoördineerd Ouderenwerk.
7. De historische vereniging Westvoorne geeft met de publicatie "Als u over de Brielse Maasdam rijdt" een eerste aanzet tot de uitgave van meer streekdocumentatie.
10. Burgemeester Evans van Queenborough bezoekt Brielle.
12. Ter gelegenheid van de eerste nationale archievendag is het streekarchief aan de Rik geopend voor belangstellenden.
31. In Cultureel Centrum de Goote gaat een eenakter festival van start.

November

2. De internationale culturele organisatie "Up with People" treedt op met "Rhythm of the World" in de Catharij-kerk.
12. Deel 2 van de Brielse Mare verschijnt.
21. Brielle gaat steun verlenen aan het noodlijdende ziekenhuis in Havlickur Brod.
22. De historische werkgroep Zwartewaal overhandigt aan burgemeester Sala het boek "Zwartewaal in de Tweede Wereldoorlog".

26. De Brielse raadscommissies zijn niet enthousiast over het Toeristisch-Recreatief Actie Plan.

December

5. Brielse Maskerade trekt veel publiek, maar niet zoveel actieve groepen.
11. De Brielse Molenstichting t'Vliegent Hert brengt een fraaie kerstkaart op de markt.
13. De actie Brielle voor Brod gaat officieel van start.
15. Kerstmarkt in sfeervol Brielle.
22. Minimusica komt nog één keer bij elkaar, ze geven een concert ten gunste van Brod.
